

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΑΣΘΕΝΩΝ ΜΕ ΚΑΡΚΙΝΟ*

τῆς

ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ ΔΡΕ – ΛΑΙΖΗΝΟΥ, Θεολόγου

ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΗ ΠΟΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

Ἡ ζωὴ κάθε ἀνθρώπου ξεκινᾷ καὶ προχωρᾷ, ὀδεύοντας πρὸς τὸ τέλος τῆς. Ὅλοι ἐρχόμαστε “πρόσωπο μὲ πρόσωπο” μὲ τὴν ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο -εἴτε τὸ δεχόμαστε εἴτε τὸ ἀπωθοῦμε ἀπὸ τὴν καθημερινή μας σκέψη' εἶναι μιὰ ἀλήθεια τῆς ζωῆς, στὴν ὁποία ἡ Ἐκκλησία ἀπαντᾷ καθημερινᾷ μὲ τὴν κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιαστικὴ τῆς πράξης, τὴν προσευχή: στὴ λειτουργία ἀκούμε εὐχὲς ὑπὲρ ζώντων καὶ κεκοιμημένων, ζητᾷμε “τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν νὰ εἶναι ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά”, νὰ ἔχουμε “καλὴν ἀπολογία ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βηματος”. Εἶναι καθημερινὸ κομμάτι τῆς λειτουργικῆς ζωῆς ἡ ὑπενθύμιση ὅτι ἡ παραμονὴ μᾶς ἐπὶ γῆς ἔχει ἡμερομηνία λήξης. Ὅσοι ἀπὸ ἐμᾶς βιώθουν εὐεξία καὶ εἶναι γεμάτοι ζωντάνια τὰ ἀκούν αὐτὰ ὡς κάτι μακρινό, ποῦ ἀφορᾷ τοὺς ἡλικιωμένους καὶ τοὺς βαρῖα ἀσθενεῖς, ὅμως ἡ ὥρα τοῦ θανάτου δὲν εἶναι γνωστὴ γιὰ κανέναν, καὶ οἱ προγνώσεις πολλὲς φορὲς ἀνατρέπονται. Ὅσα λοιπὸν ὑπενθυμίζει καθημερινῶς ἡ Ἐκκλησία σὲ ὅλους, οἱ ἀσθενεῖς τα σκέφτονται οὕτως ἢ ἄλλως λόγω τῶν δυσκολιῶν ποῦ ζοῦν κάθε μέρα, σὲ ἐπίπεδο σωματικῆς καὶ ψυχικῆς καταστάσεως, κυρίως οἱ ἴδιοι ἀλλὰ καὶ τὸ περιβάλλον τους, οἰκογενειακό, ἐργασιακό, κοινωνικό.

ΚΑΡΚΙΝΟΣ = ΜΝΗΜΗ ΘΑΝΑΤΟΥ

Τί διαφορετικὸ ἔχει ὁ καρκίνος ἀπὸ τίς ἄλλες ἀσθένειες; ποία εἶναι ἡ μεγάλη διαφορὰ του; Γιατί ἡ διαγνώσή του ἀποτελεῖ συγκλονιστικὴ ἐμπειρία γιὰ τὸν ἀσθενῆ καὶ τοὺς οἰκείους του; Ὁ καρκίνος μὲ τὴν ἔννοια τοῦ θανάτου εἶναι πολὺ στενὰ συνδεδεμένος στὸ μυαλὸ ὅλων μας, καὶ χτυπᾷ τὸ καμπανάκι τῆς ὑπενθύμισης ἡχηρὰ κάθε φορᾷ ποῦ παρουσιάζεται, ἄκομα καὶ στίς ἰάσιμες μορφές του: Ἀποτελεῖ εὐκαιρία γιὰ «μνήμη θανάτου» πολὺ πιὸ ἔντονα ἀπὸ πολλὰ ἄλλα πράγματα στὴν ζωὴ μας, καθὼς ἡ ἔκβαση τῆς θεραπείας εἶναι ἀβέβαιη, μιὰ ἀβεβαιότητα ποῦ παρατείνεται γιὰ πολλὰ χρόνια στίς περισσότερες περιπτώσεις ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀγωγή συχνὰ προκαλεῖ ἢ ἴδια σημαντικὲς δυσάρεστες συνέπειες. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ ἴδια ἡ ἀσθένεια προκαλεῖ συχνὰ πόνους, ποῦ ταλαιπωροῦν τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐμποδίζουν τίς καθημερινές τους δραστηριότητες, δημιουργώντας ἕνα νέο, ὄχι εὐπρόσδεκτο πλαίσιο ζωῆς, στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ προσαρμοστεῖ ὁ ἀσθενὴς καὶ ὅλοι οἱ οἰκείοι του. Οἱ ἄνθρωποι μὲ διεγνωσμένο καρκίνου βρίσκονται κι αὐτοὶ λοιπὸν στὴν κοινὴ πορεία ὅλων μᾶς, οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς τοὺς ὅμως κάνουν ἀρκετὰ πιὸ δύσκολο νὰ διαλέξουν τὴν ἀρνήση καὶ τὴν ἀπωθήση τῆς σκέψης τοῦ τέλους, ὅπως οἱ περισσότεροι. Ἡ δύσκολη, ἐπιπὸν πορεία γεμάτη ἐρωτηματικὰ καὶ ἀδιέξοδα, ὅπως προδιαγράφεται ἀπὸ τὴν ἀσθένειά τους, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει βέβαιη θεραπευτικὴ ἔκβαση φέρνει τίς χαρὲς τοῦ κόσμου ἀκόμα πιὸ

---

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο Ἡμερίδος μὲ θέμα «Καρκίνος: ΜΜΕ», ποῦ πραγματοποιήθηκε στίς 10 Μαρτίου τοῦ 2011 στὴν Αἴθουσα τῆς ΕΣΗΕΑ. Τὴν εὐθύνη τῆς ὀργάνωσης εἶχε ὁ Σύλλογος Ἑθελοντῶν Κοινωνικῆς καὶ Συναισθηματικῆς Στήριξης Ἀνθρώπων μὲ Καρκίνου καὶ τῶν Οἰκογενειῶν τους «Πνοὴ ἀγάπης». Τὴν εἰσήγηση συνόδευε ἐνδιαφέρουσα ἠλεκτρονικὴ παρουσίαση (Ppoint).

μακριά. Στην περίπτωση δὲ τῶν ἀσθενῶν τελικοῦ σταδίου, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐξαντληθεῖ πιά ἡ θεραπευτικὴ ἰατρικὴ καὶ ἀπομένει ἡ ἀνακουφιστικὴ φροντίδα, μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἐλπίδα παραμονῆς στὸν κόσμο ἔχει ἐκμηδενιστεῖ, ἡ σχέση τῆς ἀσθενείας μὲ τὴν ἀνυπαρξία φαίνεται ἀρρηκτὴ, ἰδιαίτερα δὲ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποῦ, ἐξαιτίας τῆς πολὺ μεγάλης σωματικῆς ταλαιπωρίας καὶ ὀδύνης, ἔχουν χάσει πιά καὶ τὴ θελήση γιὰ ζωὴ.

Ἡ ψυχολογικὴ, καὶ κατ' ἐπέκταση οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ, καταστάση ἀνθρώπων μὲ τέτοιες συνθήκες ζωῆς ἀπαιτεῖ τιτάνιες προσπάθειες γιὰ νὰ μπορέσει νὰ κινηθεῖ σὲ σχεδὸν φυσιολογικὰ πλαίσια -ὅσο ἐπιτρέπουν οἱ ἐξαντλητικὲς χημειοθεραπείες, οἱ ἔντονοι ἕως ἀφόρητοι πόνοι, ἡ ψυχολογικὴ κόπωση ἀπὸ τὴ σωματικὴ ἀδυναμία. Τὸ αὐτεξούσιο ζωῆς περιορίζεται ἀπὸ τὸ θεραπευτικὸ πλαίσιο, καὶ ἡ καθημερινότητα ἐναπόκειται σὲ μεγάλο βαθμὸ στοὺς φροντιστὲς τοῦ ἀσθενοῦς.

Εἶναι ἡ στιγμή ποῦ ἡ σκέψη ἀναγκάζεται νὰ ἀποτραβηχθεῖ ἀπὸ τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες τοῦ κόσμου, γιὰτὶ πλέον τὶς ἀντιλαμβάνεται ὡς προσωρινὰ καὶ μὲ ἡμερομηνία λήξης. Εἶναι ἡ στιγμή ποῦ ἡ προοπτικὴ τῆς «ζωῆς μετὰ» εἶναι καθοριστικὴ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καθημερινότητας. Τὸ πῶς ὁ καθένας διαχειρίζεται τὶς ἐννοιες τῆς υγείας, τῆς ἀρρώστιας τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου εἶναι καθοριστικὸ κρῖνονταί, ἀσυνείδητα, καὶ οἱ μικρότερες ἀποφάσεις του, καὶ οἱ παραμικρὲς ἀντιδράσεις του. Ἡ προοπτικὴ τῆς «ζωῆς μετὰ» εἶναι ὁ ἄξονας πάνω στὸν ὁποῖο προσαρτῶνται ὅλα τὰ ἄλλα: Γαλιλαῖος[βιβλίον γ' λυκείου].

ΣΥΝΗΘΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΥΓΕΙΑΣ-ΑΡΡΩΣΤΙΑΣ

Συνήθως καὶ γιὰ σχεδὸν ὅλους μας ἡ υγεία ταυτίζεται πρῶτον μὲ τὴν σωματικὴ καλὴ κατάσταση, εὐεξία καὶ ἔλλειψη ὁποιοῦδήποτε ἄλλου, τὴ δυνατότητα αὐτοεξυπηρέτησης καὶ δεύτερον μὲ τὴν καλὴ ψυχικὴ υγεία, ποῦ προσμετρᾶται μὲ τὴν καλὴ ψυχολογικὴ εἰκόνα ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς κοινωνικὲς δεξιότητες τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἐνσωμάτωσή του στὶς ὁμάδες τοῦ κοινωνικοῦ ἴσοῦ: οἰκογενειακὴ, ἐργασιακὴ, κοινωνικὴ. Ἡ καλὴ «ἐξωθεν μαρτυρία» εἶναι αὐτὴ ποῦ ἀποφαίνεται γιὰ τὴν υγεία ἢ τὴν ἀσθένεια τοῦ κάθε ἐνὸς ἀπὸ ἐμᾶς. Ἡ υγεία δὲν ἀναφέρεται στὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ θεῖο ἢ τὸ θάνατο· θεωροῦνται προσωπικὲς τοποθετήσεις, ποῦ δὲν ἀφοροῦν στὴν ἰατρικὴ τοῦ εἰκόνα, ποῦ εἶναι κι αὐτὴ ποῦ ἀποφαίνεται γιὰ τὸ υγιὲς ἢ ὄχι τοῦ ἀνθρώπου.

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

I.

Στὸ πλαίσιο τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογικῆς θεώρησης υγεία θεωρεῖται ἡ φυσικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν φυσικὴ εἶναι ἡ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου τὴ στιγμή τῆς δημιουργίας του, τῆς ζωῆς του στὸν Παράδεισο, πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση. Δηλαδή ἡ ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεὸ καὶ Δημιουργὸ χωρὶς φόβο καὶ συμφέρον καὶ ἡ ἀγαστὴ σχέση μὲ τὴ φύση, χωρὶς φόβο γιὰ ὁποιοδήποτε κομμάτι τῆς, καθὼς καὶ ἡ ἄγνοια τοῦ κακοῦ, ἄρα καὶ ἡ εὐθεία, ἀγαπητικὴ κοινωνία καὶ συμπόρευση τῶν προσώπων, μὲ ἀπλότητα καὶ χωρὶς σκοπιμότητες, ἡ ἔλλειψη τῆς ντροπῆς ὡς ἐμπόδιο ἀνάμεσα στὰ φύλα, ὄχι ὡς ἐκφραση ἀπελευθέρωσης, ἀλλὰ ὡς ἄγνοιά τῆς -σάν τὰ μικρὰ παιδιὰ, ἡ ἔλλειψη τοῦ ἐγωῖσμοῦ τελικὰ σὲ κάθε ἐκφρασή του. Στὴ φάση αὐτὴ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς δὲν ὑπάρχει ὁ φόβος τοῦ θανάτου, τῆς φθορᾶς, τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀσθενείας γιὰτὶ δὲν ὑπάρχουν στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ ποῦ ξέρουν καὶ ζοῦν οἱ πρωτόπλαστοι εἶναι ἡ δυνατότητα νὰ ζοῦν ἀπροβλημάτιστοι στὸν παράδεισο, σὲ μιὰ κοινωνία τῶν προσώπων ἀνεμπόδιστη, ἔχοντας μόνον νὰ διαλέξουν ἂν θὰ δοκιμάσουν ἢ ὄχι «τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ», μιὰ δυνατότητα

Πνευματική διάσταση υποστήριξης ασθενών με καρκίνο

έπιλογής που εκφράζει την ελευθερία του ανθρώπου να ζήσει εντός του πλαισίου των θεϊκών εντολών ή όχι.

II.

Με την έπιλογή των πρωτοπλάστων να δοκιμάσουν από τον καρπό έπιβεβαιώνεται ή πραγματικότητα της ελευθερίας μας, όμως ταυτόχρονα βιώνουν την πρωτόγνωρη αίσθηση του κακού: νιώθουν ένοχη και δειλία, ντρέπονται το Θεό, ντρέπονται ό ένας τον άλλο, και φαίνονται άνελικρινείς και εύθυνόφοβοι καθώς πετάνε κατηγορίες ό ένας στον άλλο. Με άλλα λόγια, το ανθρώπινο γένος όπως το ξέρουμε και το ζούμε στα έλαττώματά του όλοι μας. Η παραδείσια κοινωνία των προσώπων έχει χαθεί.

Η εκδίωξή τους από τον παράδεισο είναι απόρροια της δικής τους έπιλογής για άποκοπή της κοινωνίας με το Θεό και της δικής τους άποστασιοποίησης του ενός από τον άλλο, καθώς σε κανένα σημείο δέν βρίσκουν το κουράγιο να ζητήσουν συγνώμη για το λάθος τους και να αναλάβουν την εύθύνη για την πράξη και τις σκέψεις τους. Πλέον για τους ανθρώπους αυτό που Έκκλησία θεωρεί φυσική κατάσταση –ή προπρωτική ζωή- γίνεται έλπίδα και λαχτάρα, καθώς πια ζούμε άφύσικα, μεταπτωτικά.

Η φθορά, ό πόνος, ή αρρώστια και ό θάνατος εκφράζουν την άποστασιοποίηση από τον Παράδεισο, έπηρεάζουν και τον κόσμο –που φτιάχτηκε να είναι έξαρτημένος από τον άνθρωπο για την εύρυθμη λειτουργία του- αλλά έχουν οι άνθρωποι την εύκαιρία να ξαναζήσουν στην Βασιλεία του Θεού, αφού όμως πια αγωνιστούν για αυτό, αξιοποιώντας την ελευθερία έπιλογής που συνεχίζει να ύφίσταται για κάθε άνθρωπο όσο ζει,

III.

«Χριστός άνέστη εκ νεκρών,
θανάτω θάνατον πατήσας,
και τοίς έν τοίς μνήμασιν
ζωών χαρισάμενος»

Χρόνος αξιοποίησης αυτής της ελευθερίας είναι ό χρόνος ζωής του κάθενός μας, σύμφωνα με το πώς την διαμορφώνει με τις έπιλογές του. Η ένανθρώπηση του Θεού- Λόγου, ό σταυρικός θάνατος και ή Ανάσταση του Χριστού καταργούν το θάνατο, ένεργοποιούν τη δυνατότητα της άθανασίας, της αιώνιας ύπαρξης στην Βασιλεία του Θεού, για όσους το έπιδιώξουν κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής τους. Ό θάνατος κι ή ζωή –όπως τα ζούμε σήμερα- αλλάζουν νόημα: ζωή είναι ή κοινωνία με το Θεό, που σημαίνει και την άνάσταση των νεκρών –άνάσταση συνολική της κάθε ανθρώπινης ύπαρξης, όχι τμηματική- αλλά στην προπρωτική κατάσταση πάλι, χωρίς φθορά, πόνο κι αρρώστια' έπάνοδο στον παράδεισο, τελικά. Θάνατος γίνεται ή άρνηση αυτής της κοινωνίας και ή έπιλογή της άπόστασης από όλα αυτά, ή παραμονή στην μεταπτωτική κατάσταση του ανθρώπου, όπως την ζούμε κάθε ήμερα, και ή όποια καμία ύπόσχεση αιωνιότητας δέν προσφέρει.

Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Έφόσον ζωή για την Έκκλησία σημαίνει την κοινωνία των προσώπων ως μέλη του σώματος του Χριστού, αιώνιας στη Βασιλεία του Θεού, -για ζωντανούς και νεκρούς εξίσου- ή διαχωριστική γραμμή μεταξύ επίγειας ζωής και θανάτου ξεθωριάζει: και για τους μέν και για τους δέ άπευθύνει προσευχές, αϊτούμενη ούσιαστικά ένα πράγμα: την εύλογία τους από το Θεό, μια ανάγκη που εκφράζεται κάθε φορά ανάλογα με τις ανάγκες του κάθενός, είτε ως συγχώρηση, είτε ως άνάπαυση, είτε ως αιώνια μνήμη, είτε ως ύγεία. Είναι όλες λέξεις που εκφράζουν από διαφορετική πλευρά την ανάγκη του ανθρώπου να είναι σε **κοινωνία** με το Θεό.

Ἡ ἐνότητα αὐτὴ ἐκφράζεται στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο μὲ τὴν ἀγιογράφηση τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ποῦ ἔχουν προηγηθεῖ χρονικὰ –προφῆτες, ἅγιοι- τὴν ἀναγκαιότητα τῆς παρουσίας τῶν ζώντων πιστῶν στὰ μυστήριά της καὶ λειτουργικὰ κατ' ἐξοχὴν στὴ Θεία Λειτουργία ὅπου ὅμοια ζῶντες καὶ κεκοιμημένοι συμμετέχουν στὴν εὐχὴ τῆς Ἀναφορᾶς –ἀναφορὰ τῶν πάντων στοῦ Θεοῦ-, πρὶν ἀπὸ τὴν λήψη τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὅπως καὶ σὲ κάθε Μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου συσχετίζονται ὅλοι, παρελθόντων καὶ παρόντων γενεῶν, αἰωνίως μὲ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ:

«Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει» (Φίλ. 3, 20). Ἡ ζωὴ μας, τὸ φρόνημά μας, ἡ καθημερινότητά μας, ἡ σκέψη μας, ἡ προοπτικὴ μας, δὲν ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὰ γήινα, μὲ τὰ χρονικά, μὲ τὰ χωρικά. Ἀλλὰ ἔχουν νὰ κάνουν μὲ τὰ αἰώνια, μὲ τὰ πνευματικά. Ὅσα κι ἂν ἀποκτήσεις σὲ αὐτὸν τὸν κόσμο εἶναι λίγα. Ὅσα χρόνια κι ἂν ζήσεις –καὶ ἑκατὸν πενήντα ἀκόμη- εἶναι πολὺ λίγα. Ὅτι κι ἂν κάνεις πεθαίνει. Τί φοβερὸ πράγμα ὁμως, νὰ ζεῖ κανεὶς ἀπὸ τῶρα, μέσα ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τοῦ φρονήματος τῶν ἀρετῶν, στὴν κατάσταση τῆς αἰώνιας Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅπου «οὐκ ἔστι πόνος, οὐ λύπη, οὐ στεναγμός, ἀλλὰ ζωὴ ἀτελεύτετος». Αὐτὴ εἶναι ἡ σχέση μας μὲ τὸ χρόνο: νὰ τὸν μεταμορφώσουμε σὲ αἰωνιότητα. ...σ' αὐτὸ εἶναι ποῦ μᾶς καλεῖ ἡ Ἐκκλησία. Διότι ἡ Ἐκκλησία μόνο αὐτὸ ζεῖ. Δὲν τὴν ἐνδιαφέρει τίποτε ἄλλο. Καὶ ἀντιμετωπίζει καὶ τὴν καθημερινότητα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς αἰωνιότητος.»¹

Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΡΡΩΣΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

I.

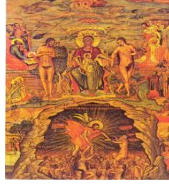
Ἡ ἀντίληψη τῆς Ὁρθόδοξης ἀνθρωπολογίας γιὰ τὴν ἀρρώστια εἶναι ὅτι εἶναι μέρος τῆς πτώσης τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ ἡ ἀντιμετώπισή της ριζώνει στὶς εὐαγγελικὲς διηγήσεις: Θεὸς καὶ ἀνθρώπος θρηνοῦν γιὰ τὸν ἀνθρώπο ποῦ γεννιέται σὲ μιὰ ζωὴ ποῦ φθειρεται ἀργὰ ἢ γρήγορα, πορευόμενος σὲ ἕναν κόσμο ποῦ ἀπαιτεῖ σκληρὸ ἀγώνα ἔναντι στὶς ἀντιξοότητες, καὶ τελικὰ πεθαίνει, χωρὶς νὰ παύει ὁμως καὶ νὰ ὑπενθυμίζει τὴν φυσικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπινου γένους, στὴν ὁποία προσβλέπει. Μιλώντας γιὰ «ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος» δὲν ἐννοεῖται ἡ μετὰ θάνατον ζωὴ χωρὶς σῶμα, ἀλλὰ ἡ ἀλλαγὴ στὴν ποιότητα ζωῆς ποῦ φέρει ἡ ἐπανασύνδεση μὲ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ Θεό, καὶ ἐπὶ γῆς καὶ αἰωνίως, μιὰ ποιότητα ζωῆς ποῦ δὲν ἀγγίζουσι οἱ δυνάμεις τῆς φθορᾶς, τῆς τωρινῆς κατάστασης.

II.

Πηγαίνοντας στοῦ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ διαβλέποντας τὴ νοσοῦσα ψυχὴ, κι ὄχι μόνο τὰ ἐμφανῆ σωματικὰ συμπτώματα, ἀντιμετωπίζεται ὁ κάθε ἀνθρώπος συνολικά, ὀλιστικὰ κι ὄχι τμηματικά. Πιὸ ἀσθενῆς θεωρεῖται ὁ σκληρόκαρδος, ἀδιάλλακτος Φαρισαῖος καὶ κραταῖος κοινωνικά ἀπὸ ὅτι οἱ μεταμελημένοι «περιθωριακοί» τῆς κοινωνίας (ο κλέφτης στο σταυρό, ο τελώνης, ἡ λιθοβολούμενη πόρνη, ἡ Σαμαρείτιδα, οἱ λεπροὶ), καθὼς ὁ πρῶτος –ἀκολουθώντας τὸ ἀτόπημα τῶν πρωτοπλάστων- μένει ἐκτός τῆς κοινωνίας μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἐγκλωβισμένος στὸν αὐτοθαυμασμό του καὶ τὴν αὐτοδικαίωσή του, στὴν μεταπτωτικὴ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ, στὴ θέωση χωρὶς τὸ Θεό.

ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ

¹ Νικολάου, μητρ. Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, *Απὸ το καθ' ἡμέραν στο καθ' ὁμοίωσιν*, ἔκδ. Ἐν πλώ,

I.

Θεραπεία είναι ή ανακούφιση του ανθρώπου από τον αιώνιο πόνο, που νιώθει ή ψυχή κι εκφράζει το σώμα, με την υπερνίκηση της καθημερινής φθοροποιού θανάτου και του θανάτου, κι έτσι αλλάζει κι ο σωματικός πόνος. Η θεραπεία προσφέρεται συνολικά αφού «τό γάρ απρόσληπτον, αθεράπευτον» για τον κάθε άνθρωπο κι όχι συμπτωματικά, αλλά πηγαίνοντας στο βάθος των πραγμάτων, καθώς ή θεραπεία ξεκινά από μέσα προς τα έξω (Π. Λουκάς Φιλοθεΐτης) και είναι διαθέσιμη όλες τις στιγμές, απορρέει όμως από την εκφραζόμενη ανάγκη της ψυχής να μην ασθενεί πιά.

Τελικά θεραπεία του ανθρώπου είναι ή επαναφορά στην κοινωνία για την οποία δημιουργήθηκε, στην παραδείσια κατάσταση. Κέντρο της χριστιανικής προοπτικής είναι η Ανάσταση' η Ανάσταση του Θεανθρώπου που σηματοδοτεί την ανάσταση όλων των ανθρώπων και την επιστροφή στη ζωή του Παραδείσου.

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Η «κουβέντα» καθενός μας με το Θεό κρατά όσο κι ή ζωή του' ο διάλογος είναι συνεχής, είτε είναι φιλικός και φανερός είτε όχι. Στο τέλος της ζωής όμως οι εσωτερικές διεργασίες κάθε προσώπου αφορούν τις αλήθειες της ζωής, και ο κόσμος χάνει τη σημασία του καθώς φανερώνονται τα πεπερασμένα όρια του ανθρώπου και των έργων του –τεχνολογία, ιατρική, υλικές απολαβές. Ο άνθρωπος μένει μόνος από όλα αυτά, με τον εσωτερικό του κόσμο και την επερχόμενη αλλαγή από τη ζωή στο θάνατο. Τότε είναι πρόσωπο με πρόσωπο με την υπαρκτική του πίστη & πεποίθηση. Αυτό σημαίνει πρόσωπο με πρόσωπο με το συμπέρασμα και την αλήθεια της ζωής που έζησε και πώς αυτή τον τοποθετεί απέναντι στο θάνατο: ή συνειδητοποίηση του πεπερασμένου για κάθε τι επί γης μπορεί να γίνει έφαλτήριο απελπισίας ή προσδοκίας.

Σημασία έχει να δούμε το παράδειγμα αυτών που νίκησαν τον πόνο, δεν χάθηκαν σε αυτόν. Υπάρχουν πολλοί «άνωνυμοι» ασθενείς που το κατορθώσαν και το κατορθώνουν αυτό, αυτή τη στιγμή όμως θα αναφερθώ σε ανθρώπους που τελείωσαν την επίγεια ζωή τους βαριά ασθενείς, σύμφωνα με τις καταγεγραμμέ-νες βιογραφίες τους:

1. Ο
και

π. Πορφύριος, για πάρα πολλά χρόνια, κι ενώ λειτουργούσε έβλεπε πλήθος κόσμου καθημερινά, υπέφερε από αρκετές ασθένειες εκτός του καρκίνου κατά μαρτυρία θεράποντος ιατρού του, Γεωργ. Παπαζάχου:

«έμφραγμα μυοκαρδίου (προσθιοφραγματικό με πλαγία ισχαιμία), χρόνια νεφρική ανεπάρκεια, έλκος δωδεκαδακτύλου (με επανειλημμένες γαστρορραγίες), χειρουργηθέντα καταρράκτη (με αποβολή του φακού και τύφλωση), ξρπητα ζωστήρα στο πρόσωπο [ό οποίος σε έξαρση του κάλυπτε όλο το δεξιό του πρόσωπο από τα μαλλιά μέχρι το σαγόνι, μιὰ ανοιχτή πληγή], σταφυλοκοκκική δερματίτιδα στο χέρι, βουβωνοκήλη (με συχνή περίσφιξη), χρόνια βρογχίτιδα και αδένωμα της υποφύσεως στο κρανίο». Μερικά από τα λόγια του σχετικά: «εύχαριστώ το Θεό που μου έδωσε πολλές αρρώστιες! Πολλές φορές του λέω 'Χριστέ μου, ή αγάπη Σου δεν έχει όρια. Το πώς ζω είναι εν θαύμα. Μέσα στις άλλες μου αρρώστιες έχω και καρκίνο στην υπόφυση. Δημιουργήθηκε εκεί όγκος που μεγαλώνει και πιέζει το όπτικό νεύρο. Γι' αυτό τώρα πια δεν βλέπω. Πονάω φοβερά. Προσεύχομαι, όμως σηκώνοντας το

Σταυρό του Χριστού με ύπομονη. Είδατε την γλώσσα μου πώς είναι; Έχει μεγαλώσει, δεν είναι όπως ήταν. Είναι κι αυτό από τον καρκίνο που έχω στο κεφάλι. Κι όσο πάω, θα γίνομαι χειρότερα. Θα μεγαλώσει κι άλλο, θα δυσκολεύομαι να μιλήσω.»

«Δεν με απασχολεί πόσο θα ζήσω κι αν θα ζήσω. Αυτό το έχω αφήσει στην αγάπη του Θεού. Συμβαίνει πολλές φορές να μη θέλει κανείς να θυμᾶται το θάνατο. Είναι γιατί επιθυμεί τη ζωή. Αυτό είναι, από μια άποψη, ένδειξη της αθανασίας της ψυχής. Όμως 'εάν τὲ ζωμεν, ἐάν τὲ ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμὲν' [Ρωμ. 14, 8]. Ὁ θάνατος εἶναι μία γέφυρα πού θά μᾶς πάει στοῦ Χριστοῦ. Μόλις κλείσομε τὰ μάτια μας, θά τ' ἀνοίξομε στήν αἰωνιότητα.»

«Ὅλο αὐτὸ τὸν καιρὸ εἶχα φορικοὺς πόνους σ' ὅλο μου τὸ σῶμα. Οἱ ἄλλοι ἔβλεπαν νὰ πεθαίνω. Ἐγὼ εἶχα παραδοθεῖ στήν αγάπη τοῦ Θεοῦ. Δὲν προσευχόμουν νὰ μὲ ἀπαλλάξει ἀπ' τοὺς πόνους. Ὁ πόθος μου ἦταν νὰ μ' ἐλεήσει. Εἶχα ἀκουμπήσει σ' Αὐτόν, περίμενα νὰ ἐνεργήσει ἡ χάρις Του. Δὲν φοβόμουν τὸ θάνατο. Στὸν Χριστὸ θά πηγαινα. Ὅπως σὰς εἶπα, ἔλεγα ὅχι μὲ ἰδιοτέλεια, ὅχι γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὴν υἰεῖα μου. Τὴν αἰσθανόμουν νὰ μὲ μία λέξη.»

«Τὸ τέλειο εἶναι νὰ μὴν προσευχόμαστε γιὰ τὴν υἰεῖα μας. Νὰ μὴν εὐχόμαστε νὰ γίνομε καλά, ἀλλὰ νὰ γίνομε καλοί. Κι ἐγὼ γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου αὐτὸ εὐχομαι, σὰς λέω. Ακούσατε; Ὅχι καλοί, δηλαδὴ ἐνάρετοι, 'νὰ γίνομε αὐτὸ, αὐτὸ, αὐτὸ...', ἀλλὰ ν' ἀποκτήσομε θεῖο ζῆλο' ν' ἀφηνόμαστε μὲ ἐμπιστοσύνη στήν αγάπη Του' νὰ προσευχόμαστε μᾶλλον γιὰ τὴν ψυχὴ μας. Καὶ τὴν ψυχὴ μας θὰ τὴν ἐννοοῦμε ἐνσωματωμένη μέσα στήν Ἐκκλησία, πού κεφαλὴ τῆς εἶναι ὁ Χριστός, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς συνανθρώπους μας καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς. Κι ἐγὼ ἀνοίγω τὰ χέρια καὶ προσευχόμαι γιὰ ὅλους. ...Μήπως καὶ γιὰ μένα, πού νιώθω αὐτὸ τὸ ζῆλο, αὐτὴ τὴ λατρεία [γιὰ τοῦ Χριστοῦ] δὲν συμβαίνει αὐτὸ, τὸ νὰ μὴν ὑποκύπτω στήν ἀρρώστια οὔτε στὸν καρκίνο, ἂν καὶ αἰσθάνομαι τὸ σῶμα μου νὰ εἶναι σάπιο; Δὲν πρέπει νὰ μιλάω, ἀλλ' ἡ αγάπη μου γιὰ σὰς καὶ γιὰ ὅλο τὸν κόσμον, δὲν μ' ἀφήνει νὰ σιωπήσω. Μιλώντας, οἱ πνεύμονές μου μένουν χωρὶς ὀξυγόνο καὶ εἶναι μεγάλο κακό, γιὰ τὴν παθαίνει ἡ καρδιά. Ἐπαθα κάτι πολὺ χειρότερο ἀπὸ ἔμφραγμα. Ὅμως ζῶ. Δὲν εἶναι αὐτὸ τοῦ Θεοῦ ἐπέμβαση; Ναι, καὶ ἐγὼ κάνω ὑπακοή στοῦ θέλημα τοῦ Θεοῦ, στήν ἀρρώστια. Ὑπομένω ἀγόγγυστα καί... μὲ ἀγανάκτηση γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου, διότι 'οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ρύπου' [Ἰωβ, 14, 4]. Εἶμαι ἄσχημα, νοσεῖ καὶ τὸ πνεῦμα μου.»²

*«ὁ νοῦς τετραματίσται, τὸ σῶμα μεμαλάκισται,
Νοσεῖ τὸ πνεῦμα' ὁ λόγος ἠσθένησεν,
Ὁ βίος νεπέκρωται, τὸ τέλος ἐπὶ θύραις'
Διὸ μοί, τάλαινα ψυχὴ, τί ποιήσεις,
Ὅταν ἔλθῃ ὁ Κριτὴς ἀνευρῆσαι τὰ σὰ;»³*

Ὁ π. Παῖσιος ἀπὸ τὸ 1949 (25 ἐτῶν), ὡς φαντᾶρος εἶχε προβλήματα υἰεῖας στοὺς πνεύμονες' τὸ 1956 ἔκανε θεραπεία γιὰ φυματίωση χωρὶς βελτίωση, καθὼς οἱ αἱμοπτύσεις συνεχίζονταν, καὶ τελικὰ χειρουργήθηκε γιὰ βρογχεκτασία τὸ 1966, μὲ νοσηλεία 4 μηνῶν. Ἀπὸ τὸ χρόνο αὐτῆς τῆς ἐπέμβασης, λόγω κακῆς ἀντίδρασης στήν ἀντιβίωση, εἶχε μεγάλο πρόβλημα στοῦ ἔντερο πού τὸν ταλαιπώρησε γιὰ ὅλα του τὰ χρόνια μὲ αἱμορραγίες καὶ πόνους' τὸ 1987, ἀφοῦ ὑπέφερε χρόνια ἀπὸ καὶ ἀπὸ κήλη, ἔκανε ἐγχείρηση βουβωνοκῆλης. Ὁ ἴδιος γιὰ αὐτὰ μιλά στο βιβλίον *Οικογενειακὴ ζωὴ*:

² Αὐτοθι, σελ. 483-484

³ Αὐτοθι, σελ. 485, α' τροπᾶριο θ' ὠδῆς τοῦ Μεγάλου Κανόνα Αγ. Ανδρέου Κρήτης

«Όταν έρχόταν κόσμος, ζοριζόμουν. Πέρασε εκείνο, μετά άρχισε ή αίμορραγία. Έλκώδη κολίτιδα, μού είπαν. Άλλη ιστορία... Πάνε επτά χρόνια με αίμορραγίες, με πόνους... Αλλά μη στεναχωριέστε! μόνο να εύχεστε για την υγεία της ψυχής μου.

Γιατί, αν έμεις που έχουμε λίγο φόβο Θεού, δεν κάνουμε ύπομονή, τί θα κάνουν οί κοσμικοί;

...

«Όταν έχεις κι εσύ κάποιον πόνο, σκέφτεσαι τόν πόνο του άλλου, ξεχεςαι στην θέση του και πονάς πιό πολύ για 'κεϊνον. Ο πόνος ό δικός σου δηλαδή σε βοηθάει να καταλάβεις τόν πόνο τών άλλων. Και όταν δέχεσαι με χαρά τόν δικό σου πόνο, δίνεις στους πονεμένους παρηγοριά.»

Ένας άνθρωπος με ζωή γεμάτη σωματικούς πόνους, τόν Οκτώβρη του 1993 πήγε για εξετάσεις λόγω ήλεού και διαπιστώθηκε προχωρημένος καρκίνος έντέρου, αλλά χωρίς μεταστάσεις. Ξεκίνησε ακτινοθεραπεία και τόν Φεβρουάριο του 1994 αφαιρέθηκε ό όγκος του παχέος έντέρου, διαπιστώθηκαν όμως και μεταστάσεις σε πνεύμονες και συκώτι, για τις όποιες υποβλήθηκε σε χημειοθεραπεία. «Και πριν από την εγχείρηση [στο μοναστήρι] στη Σουρωτή και στο νοσοκομείο και μετά πάλι στο μοναστήρι, περνούσαν πολλοί να τον δουν, να πουν τα βάσανά τους και να του ζητήσουν συγχώρεση. Αυτό πρόσθετε κόπο και ταλαιπωρία στους πόνους της ασθένειάς του, αλλά ήταν αναπόφευκτο». Στο ίδιο βιβλίο λέει:

«Πάντως άλλο είναι να μαθαίνεις ότι άρρώστησε κάποιος και άλλο είναι να άρρωσταίνεις ό ίδιος. Τότε καταλαβαίνεις τόν άρρωστο. Άκουγα «χημειοθεραπείες» και νόμιζα ότι είναι «χυμοθεραπείες», δηλαδή ότι κάνουν στους καρκινοπαθείς θεραπεία με χυμούς, με φυσικές τροφές! Που να ξέρω; Τώρα όμως κατάλαβα τί ταλαιπωρία είναι.

- Οί χημειοθεραπείες, Γέροντα, είναι πιό δύσκολες από τις άκτινοβολίες;

- Πιό δύσκολες; Όλα, και οί άκτινοβολίες και οί χημειοθεραπείες είναι... Τό χειρότερο είναι πού σου κόβουν την όρεξη 'ένω πρέπει να φας καλά, δεν μπορείς να φας καθόλου. Και οί γιατροί σου λένε: «Πρέπει να τρώς». Έμ, πώς να φας, άφου όλα αυτά σου κόβουν την όρεξη και σε κάνουν πτώμα! Όταν έκανα άκτινοβολίες, ένω καιγόμουν, δεν μπορούσα να πιω καθόλου νερό. Μου έρχόταν να κάνω έμετό, αισθανόμουν απέχθεια άκόμη και για τό νερό.

- Γέροντα, αν κάνατε λίγο νωρίτερα την εγχείρηση...

- Τί νωρίτερα; Έγώ δεν κάνω προσευχή να περάσει, γιατί έτσι συμπάσχω με τόν κόσμο που ύποφέρει. Καταλαβαίνω πιό πολύ τους πονεμένους και συμμετέχω στόν πόνο τους. Άλλωστε και έμένα με ώφελει πνευματικά. Ζητάω μόνο να μπορώ λίγο να έξυπηρετούμαι και να έξυπηρετώ. Ό,τι θέλει όμως ό Θεός.

- Γέροντα, έγινε ή τελική διάγνωση. Ο όγκος που έχετε είναι καρκίνος, και μάλιστα άγχιος.

- Φέρε ένα μαντήλι να χορέψω τό «Έχε γεια, καημένε κόσμε!»! Έγώ ποτέ δεν χορέψα στην ζωή μου, αλλά τώρα από την χαρά μου που πλησιάζει ό θάνατος θα χορέψω.

- Γέροντα, ό γιατρός είπε ότι πρέπει να γίνουν πρώτα άκτινοβολίες, για να συρρικνωθεί ό όγκος, και μετά να γίνει επέμβαση.

- Κατάλαβα! Πρώτα θα βομβαρδίσει ή άεροπορία και μετά θα γίνει ή επίθεση! Λοιπόν θα πάω επάνω και θα σās φέρω νέα!... Μερικοί, άκόμη και γέροι, αν τους πει ό γιατρός «θα πεθάνεις» ή «πενήντα τοίς εκατό ύπάρχει έλπίδα να ζήσεις», στεναχωριούνται. Θέλουν να ζήσουν. Τί θα βγάλουν; Απορώ! Αν είναι κανείς νέος, ε, κάπως δικαιολογείται, αλλά ένας γέρος να κάνει προσπάθεια να ζήσει, αυτό δεν τό καταλαβαίνω. Άλλο είναι να κάνει μιá θεραπεία, για να μπορεί να άντέξει κάπως τόν πόνο. Δεν θέλει

Πνευματική διάσταση υποστήριξης ασθενών με καρκίνο

δηλαδή να παρατείνει την ζωή του, αλλά θέλει μόνο να είναι λίγο πιο ύποφοροι οι πόνοι και να αυτοεξυπηρετείται, μέχρι να πεθάνει' αυτό έχει νόημα.

- **Γέροντα, παρακαλούμε τον Θεό να σᾶς δώσει παράταση ζωής.**

- Γιατί, Ὁ Ψαλμὸς δὲν λέει ὅτι ἑβδομήκοντα εἶναι τὰ χρόνια τῆς ζωῆς μας;

- **Προσθέτει ὁμως ὁ Ψαλμωδὸς καὶ «ἐὰν ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα»...**

- **Ναί, ἀλλὰ λέει καὶ «τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος»,** ὁπότε καλύτερη ἢ ἀνάπαυση στὴν ἄλλη ζωή!

- **Μπορεῖ, Γέροντα, κάποιος ἀπὸ ταπείνωση νὰ μὴν αισθάνεται ἔτοιμος πνευματικὰ γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ καὶ νὰ θέλει ἀκόμη νὰ ζήσει, γιὰ νὰ ἐτοιμασθεῖ;**

- **Αὐτὸ εἶναι καλὸ, ἀλλὰ ποῦ νὰ ξέρει ὅτι, ἂν ζήσει κι ἄλλο, δὲν θὰ γίνεи χειρότερος;**

- **Γέροντα, πότε συμφιλιώνεται κανεὶς μὲ τὸν θάνατο;**

- **Ποτέ; Ἀμα ζεῖ μέσα του ὁ Χριστὸς, τότε εἶναι χαρὰ ὁ θάνατος. Ὅχι ὁμως νὰ χαίρεται ποῦ θὰ πεθάνει, γιατί βαρῆθηκε τὴν ζωὴ του. Ὅταν χαίρεσαι τὸν θάνατο, μὲ τὴν καλὴ ἔννοια, φεύγει ὁ θάνατος καὶ πάει νὰ βρεῖ κανέναν φοβητσιάρη!»**

Σύμφωνα μὲ μαρτυρία τοῦ γιατροῦ τοῦ Γεωρ. Μπλατζά, κάποια ἡμέρα ὁ γέροντας τοῦ εἶπε ὅτι ἡ θεραπεία θὰ σταματήσει, γιατί

«Τώρα δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτε. Χθὲς θέλησα νὰ προσευχηθῶ γονατιστὸς καὶ δὲν μπόρεσα. Δὲν μπορῶ νὰ δῶ κανέναν' ἔληξε ἡ ἀποστολή μου. Αὐτὸ ἦταν. Ἐδῶ θὰ μὲ ἀφήσετε. Ὑστερα ρώτησε: μπορῶ νὰ πίνω λίγο νερὸ ἢ στειμμένο καρπούζι; Τίποτε ἄλλο. Καὶ θὰ σὲ παρακαλέσω, θὰ ἔρθεις ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ μετὰ δὲν θὰ ξανάρθεις.»

«Τὴν τελευταία φορὰ ποῦ τὸν εἶδα», λέει ὁ γιατρός του, ... «ἑπτὰ ἡμέρες πρὶν κοιμηθῆ, φαίνεται ἤμουν στενοχωρημένος. Πολλὲς φορὲς μὲ ἀπασχολοῦσε τὸ θέμα, ἂν αὐτὸ ποῦ κάνουμε στοὺς ἀρρώστους εἶναι τὸ σωστὸ. Μοῦ εἶπε: Ἄκουσε Γιῶργο. Ὅλα ἔγιναν ὅπως ἔπρεπε. Ἄξιος ὁ μισθὸς σου. Μὴ στενοχωριέσαι. Ἦθελα νὰ ξέρης, ὅποτε μὲ χρειασθῆς, θὰ εἶμαι κοντά σου'. -Γέροντα, τὸ συκάτι σᾶς πρῆστηκε καὶ σᾶς πονάει, τοῦ εἶπα, γιατί εἶχε κάνει μεταστάσεις φοβερῆς. Χαμογέλασε καὶ μοῦ εἶπε: Ἄ, αὐτὸ εἶναι τὸ καμάρι μου, μὴ στενοχωριέσαι. Αὐτὸ μὲ κράτησε ὡς τὰ ἑβδομήντα, καὶ αὐτὸ τώρα μὲ στέλνει, ὅσο πιὸ γρήγορα μπορεῖ, ἐκεῖ ποῦ πρέπει νὰ πάω. Μὴ στενοχωριέσαι γι' αὐτὸ, μιὰ χαρὰ εἶμαι.»

Απὸ τὸ βίό του:

«Ὀρίσε τὴν θέση τοῦ τάφου καὶ ἔδωσε ἐντολὲς καὶ ὁδηγίες σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο κηδείας του. Ἐπάνω στὸν ...τάφο τοῦ ... χαράχθηκε τὸ ποιῆμα ποῦ γράφτηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο: Ἐδῶ τελείωσε ἡ ζωὴ/ ἐδῶ καὶ ἡ πνοή μου, /ἐδῶ τὸ σῶμα θὰ θαφτῆ /θὰ χαίρη κι ἡ ψυχὴ μου. /Ὁ Ἄγιός μου κατοικεῖ, /αὐτὸ εἶναι τιμὴ μου. /Πιστεύω αὐτὸς θὰ λυπηθῆ /τὴν ἄθλια ψυχὴ μου. /Θὰ εὐχεται στὸ Λυτρωτῆ /νάχω τὴν Παναγιά μαζί μου.

2. Ὁ π. Αλέξανδρος Σμέμαν, Ρώσος ἱερέας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς, μὲ ἀξιόλογη ἀκαδημαϊκὴ καριέρα καὶ σπουδαῖο συγγραφικὸ ἔργο, 62 ἐτῶν, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1983, ἔφυγε λόγω καρκίνου, ποῦ διαγνώστηκε σὲ καταληκτικὸ στάδιο περίπου ἕνα χρόνο νωρίτερα, τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1982. Μέχρι καὶ ἕναν μῆνα πρὶν τὸ θάνατό του ἔγραφε τὸ τελευταῖο του βιβλίον Εὐχαριστία, ἀναγνωρισμένου κύρους στὸ χῶρο τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας, ὅπως καὶ ὅλα τα προηγούμενα. Ἄς δοῦμε πῶς ἀναφέρεται ὁ ἴδιος σὲ αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς ζωῆς του, μέσα ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιό του:

«7/9/1982

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ, κάτι ἔχει σπάσει στὴν ὑγεία μου –μόνιμος πονοκέφαλος, καὶ τώρα ζαλάδα, ἔλλειψη ἰσορροπίας ὅταν περπατῶ, καί, τελικὰ, ἕνα τρομακτικὸ ἀδυνατίσμα

Πνευματική διάσταση υποστήριξης ασθενών με καρκίνο

της μνήμης μου: όνόματα,γεγονότα. Σήμερα για πρώτη φορά άνησύχησα. Τί να είναι άραγε; Ηλικία, άρρώστια ή και τὰ δύο;

25/9/1982

Τέταρτη ημέρα στο νοσοκομείο της Νέας Υόρκης. Άρκετοι όγκοι στο κεφάλι μου, πολλές έξετάσεις. Είναι άνιαρό να γράφω για όλα αυτά, και θα έπαιρνε πολύ χρόνο. Γράμματα, λουλούδια, ένα αίσθημα για κάτι που δέν το αξίζω... Πόσο άπλά, πόσο άπίστευτα άπλά, ν' αλλάζει όλη ή προοπτική, μέσα σε μιὰ στιγμή. Υπήρχε ένας άπλός κόσμος, σαφής κι άγαθός, και άπό τότε; Έορτή του Αγίου Σεργίου [ό γιός του γιορτάζει]. Περιμένω τόν πατέρα Μιχαήλ με τη θεία Κοινωνία.

Κυριακή, 3/10/1982

Δέκατη τρίτη μέρα στο νοσοκομείο. Έξετάσεις, περισσότερες έξετάσεις. Γενικά, δόξα τῷ Θεῷ, ήρεμία, σιγή, ειρήνη. Παρουσία της Λιάνας [ή σύζυγός του] και τῶν κοριτσιῶν, της Άννιας και της Μάσα. Γράμματα, κάρτες. Πίσω άπό τὸ παράθυρό μου μιὰ έκτακτη θέα της Νέας Υόρκης, του Κουϊνσμπορω, του Μιντάουν, του ποταμού, τῶν ούρανοξυστῶν. Και λιακάδα, κάθε μέρα λιακάδα. Όλα γύρω μου, άγάπη και άνησυχία! Ό πατήρ Μιχαήλ μόλις έφυγε μετά τη Θεία Κοινωνία: '...ένθα ό των έορταζόντων ήχος ό άκατάπαυστος και ή άπέραντος ήδονή τῶν καθορώντων του Σου προσώπου τὸ κάλλος τὸ άρρητον...'. Πίστη, έλπίδα και άγάπη.

4/10/1982

Δέκατη τέταρτη μέρα στο νοσοκομείο. Βρίσκομαι σε ένα δωμάτιο πλημμυρισμένο άπό φῶς και περιμένω για τήν άπόφαση σχετικά με τη θεραπεία. Χθές, όπως και κάθε μέρα, ήρθαν έπισκέπτες. Τόσες ευγενικές λέξεις, τόση άγάπη, προσευχές. Τὰ αισθάνομαι σχεδόν σωματικά. Χθές μου τηλεφώνησε ό Σέργιος άπό τη Μόσχα, ό άδελφός μου Άνδρέας άπό το Παρίσι, ό ξάδελφός μου πατήρ Μιχαήλ Όσόργκιν άπό τη Γαλλία. Παρουσία της Λιάνας και της Μάσα. Σχεδόν ευτυχία.

Χθές έπιχείρησα για πρώτη φορά να δουλέψω [στο βιβλίο που έγραφε]' ξεκίνησα να δουλεύω πάνω στο [κεφάλαιο] 'Μυστήριο του Αγίου Πνεύματος'. Τί με κάνει όμως να μήν μπορώ να δουλέψω; Μιὰ έσωτερική άναταραχή που μου έχει προκαλέσει τὸ νοσοκομείο. Περιμένω κάτι όλη τήν ώρα, κι αυτή ή άναμονή μ' έμποδίζει άπό τὸ να αυτοσυγκεντρωθῶ.

1/6/1983 Τελευταία καταχώρηση

Για όκτώ μήνες δέν έγραφα τίποτε σε αυτό τὸ ήμερολόγιο. Όχι πῶς δέν είχα τίποτε να πῶ' αντίθετα, ποτέ δέν πιστεύω πῶς είχα περισσότερες σκέψεις, έρωτήματα κι έμπνεύσεις' έπειδή όμως φοβόμουν συνεχῶς για τὸ [πνευματικό] ὕψος που θα με έφερνε ή άρρώστια μου, φοβόμουν επίσης και για τήν πτώση άπό αυτό. Τους πρώτους μήνες, πριν άπό τὸ Πάσχα, έγραφα και εργάστηκα. Ξαφνικά μου γεννήθηκε ή έντονη έπιθυμία να έμφανιστοῦν τὰ Άγγλικά μου βιβλία στα Ρώσικα, αν και, δυστυχῶς, δέν έχουν γραφτεί με Ρώσικο ὕφος, και μιὰ μετάφραση δύσκολα μεταφέρει αυτό που νομίζω πῶς πρέπει να ειπωθεῖ.

Έντονη ή παρουσία της Λιάνα. Αν δέν βρισκόταν κοντά μου, πιστεύω πῶς δέν θα είχα αυτούς τους ουσιαστικά ειρηνικούς και βαθείς όκτώ μήνες.

Ό Άνδρέας ήρθε τρεις φορές.

Ό Σέργιος ήρθε τρεις φορές.

Η Μάσα και ό πατήρ Ιωάννης [ό γαμπρός του] ήρθαν ξανά και ξανά...

Τί ευτυχία ήταν όλα αυτά!

Ό πατήρ Άλέξανδρος τέλεσε τήν τελευταία του Θεία Λειτουργία έδῶ, μαζί μας τήν ήμέρα τῶν Ευχαριστιῶν, στις 24 Νοεμβρίου. Όσοι άπό έμᾶς συμπροσευχήθηκαν μαζί του σ' αυτό τὸ παρεκκλησί εκείνη τήν ήμέρα, θυμοῦνται πῶς, στο τέλος της Λειτουργίας, μᾶς κάλεσε όλους έμᾶς να ευχαριστήσουμε τὸ Θεό -για τή Λειτουργία που μόλις είχαμε τελέσει, για τή χαρά

και την κοινωνία που μας έχει δοθεί στην αγία Έκκλησία, για την κοινή μας διακονία στο Σεμινάριο του Αγίου Βλαδίμηρου, για τις οικογενειακές μας χαρές, για τα παιδιά γύρω μας, ακόμη και για τον θόρυβο που μερικές φορές αυτά κάνουν στην εκκλησία. ...Ο πατήρ Αλέξανδρος ήταν έτοιμος και ευχαριστημένος, πρακτικά μέχρι την τελευταία του αναπνοή, να ευχαριστεί το Θεό για όλα, και με τον τρόπο αυτόν κέρδισε μια ολοφάνερη νίκη, ένα σαφή θρίαμβο πάνω στον πόνο και στον ίδιο τον θάνατο.

Ήταν όμως αυτή η Λειτουργία, την ημέρα των Ευχαριστιών, πραγματικά η 'τελευταία' του Λειτουργία; Η Χριστιανική πίστη μας το λέει καθαρά: όντως, όχι. Έπειδή γνωρίζουμε πως κάθε φορά που τελείται η Ευχαριστία, ενώνει εν Χριστώ ζώντας και κεκοιμημένους, τους αγίους όλων των εποχών, και όλους τους αδελφούς και τις αδελφές μας που ήταν –και είναι ακόμη– τόσο αγαπητοί. Έτσι σ' αυτό το παρεκκλήσι, ο πατήρ Αλέξανδρος θα συνεχίσει πάντοτε ν' αναπέμπει ευχαριστίες στο Θεό μαζί μας, και θα είμαστε ένα μαζί του σ' αυτή την Ευχαριστία.» [π. Ιωάννης Μέγιεντορφ]

Ο π. Επιφάνιος Θεοδώροπουλος χειρουργήθηκε το Δεκέμβριο του 1982 για έλκος στομάχου και αφαιρέθηκαν τα 3/4 του στομάχου, και το 1983 διαγνώστηκε καρκίνος. Η κατάσταση του χειροτέρευε συνεχώς, ακόμη και μετά το 2^ο χειρουργείο του 1988, με αρκετούς πόνους και έμετους, χωρίς να ανακουφίζεται στο τέλος από τα παυσίπονα. Τις τελευταίες εβδομάδες ήταν ανάσκελα στο κρεβάτι του λόγω των έντονων πόνων. Κάποια στιγμή, τις τελευταίες μέρες πριν το θάνατό του, είπε: «Να ήξερες, πόσο λειάνει τον άκατέργαστον Επιφάνιον όλη αυτή η ταλαιπωρία», πόσο δηλαδή ένιωθε να μειώνονται τα 'αγκάθια' που είχε έσωτερικά, τώρα που πλησίαζε το τέλος και βρίσκονταν σε αυτήν την κατάσταση.

Κάποια στιγμή που συζητούσε με τα πνευματικά του παιδιά –γιατί ήταν άγαμος κληρικός– τα διαδικαστικά της κηδείας του ρωτήθηκε: «Γέροντα, δεν φοβάστε το θάνατο;» απάντησε: «Όχι, δεν τον φοβάμαι καθόλου τον θάνατο. Και δεν τον φοβάμαι, όχι βεβαίως ένεκα των έργων μου, αλλά επειδή πιστεύω εις το έλεος του Θεού.»

ΑΣΘΕΝΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΙ ΟΧΙ ΑΣΘΕΝΕΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ⁴

Είναι ή ώρα που είναι δύσκολο να προσεγγίσεις τους ανθρώπους με οτιδήποτε λιγότερο από την αλήθεια που κουβαλάς, ειλικρινά, έντιμα, χωρίς υπεκφυγές, αναγνωρίζοντας τις δύσκολες ώρες ή και χρόνια που περνούν, και κρατώντας στο πίσω μέρος του μυαλού σου ότι κι αυτοί, όπως εμείς τώρα, ήταν υγιείς, γεμάτοι σχέδια και ελπίδες, που αφορούσαν και τους δικούς τους ανθρώπους, οικογένεια και φίλους, και πλέον ματαιώνονται' τουλάχιστον τα επίγεια.

Ως κοινωνία προσώπων και Θεού στην επίγεια και την αιώνια ζωή ή Έκκλησία μιλώντας για νοσηλευτική –ή και οποιαδήποτε ενέργεια λογιζόμενη ως κοινωνική προσφορά– μιλά για τον πνευματικό χαρακτήρα αυτού του τρόπου ζωής: δεν υφίσταται δικαίωμα του ασθενούς ή καθήκον του φροντιστή αλλά τρόπος ύπαρξης αγαπητικός εν κοινωνία ανθρώπων και Θεού ή ακοινωνησία, που ταυτίζεται με έννοιες πολύ βαρύτερες από την απλή έλλειψη προσφοράς στους συνανθρώπους. «Η επικοινωνία νοσηλευτή – ασθενή έρμηνεύθηκε από τους Πατέρες ως ή προτύπωση της κάθετης και οριζόντιας κοινωνικότητας, δηλαδή της κοινωνίας του ανθρώπου με τους άλλους ανθρώπους ως προϋπόθεση της κοινωνίας του με το Θεό⁵» σύμφωνα με την ευαγγελική υπενθύμιση και προτροπή: «ασθενής ήμην και επισκέψασθε με». Κάθε ανθρώπινο πρόσωπο λογίζεται ως εικόνα Χριστού, και ή

⁴ Σταυρόπουλος, Αλεξανδρος, Μ., *Θεολογική θεμελίωση της ποιμαντικής των ασθενών*

⁵⁵ Παπαφιλίππου, Ιω., *Η σύγχρονη νοσηλευτική και η θεολογική κέψη των Πατέρων της Εκκλησίας*

παρεχόμενη φροντίδα απαιτεί προθυμία, ταπεινή καρδιά και νοῦ, και τὸν μέγιστο σεβασμὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο πὺ μᾶς παρέχει τέτοια εὐκαιρία διακονίας καὶ μίμησης Θεοῦ.

Ὁ φροντιστὴς εἶναι λοιπὸν, μιμητὴς Θεοῦ, ὅταν προσφέρει ἀπὸ τὴν ἀγάπη πὺ κι ὁ ἴδιος εἰσπράττει στὶς δικές του στιγμές ἀνάγκης, λιγότερο ἢ περισσότερο ἐμφανείς. Πλησιάζοντας τὸν ἄσθενῆ γιὰ νὰ ἀκούσουμε τὴ δική του ἱστορία, νὰ κουβεντιάσουμε τὶς δικές του ἔννοιες, θυμούμενοι ὅτι δὲν ἐξαντλεῖται ἡ ὑπαρξὴ του μόνο σε ὅτι ἀναγράφεται στὴν ἰατρικὴ τοῦ καρτέλα, ἀφοῦ κανεὶς «νεφροπαθὴς δὲν ἔχει ἢ δὲν εἶναι μόνο νεφρὸς»⁶, μπορούμε νὰ μποῦμε στὸ ταξίδι πὺ κάνει καὶ νὰ μάθουμε ἀπὸ αὐτό, ὡς ἄπειροι στὴν ἀσθένεια καὶ τὸν πόνο καὶ ἀληθινὰ μικροὶ μπροστὰ στὰ ὑπαρξιακὰ ζητήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βολουδάκη, Βασ., π., *Ὁ Γάμος. Κατάργηση των φύλων*, ἐκδ. Ὑπακοή, Αθήνα 2005
- Γέροντος Παῖσιου Ἀγιορείτου, *Λόγοι Δ', Οἰκογενειακὴ ζωὴ*, ἐκδ. Ἱερὸν Ἑσχαστῆριον «Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος», Σουρωτὴ Θεσσαλονίκης 2002
- Γέροντος Πορφυρίου Κausοκαλυβίτου, *Βίος καὶ λόγοι*, ἐκδ. Ἱερὰ Μονὴ Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2003, σελ. 471-486
- Ἱερομονάχου Ἰσαάκ, *Βίος Γέροντος Παῖσιου τοῦ Ἀγιορείτου*, Ἅγιον Ὅρος 2004
- Ἰωαννίδη, Κλείτου, *Ὁ Γέρον Πορφύριος. Μαρτυρίες καὶ ἐμπειρίες*, ἐκδ. Ἱεροῦ Γυναικείου Ἑσχαστῆριου Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, Αθήνα 1999⁷ μαρτυρία Γεωργίου Παπαζάχου Ἀγίου Νικοδήμου, Ἀγιορείτου, *Επίσκεψις πνευματικὸν σε ἀσθενή*, ἐκδ. Ὑπακοή, Αθήνα 1993
- Νικολάου, μητρ. Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, *Ἀπὸ το καθ' ἡμέραν στο καθ' ομοίωσιν*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Αθήνα 2008
- Νικολάου, μητρ. Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, *Ἐκεῖ πὺ δὲν φαίνεται ὁ Θεός*, ἐκδ. Ἱερῶς Μητροπόλεως Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς, Αθήνα 2010³
- Πρακτικὰ επιστημονικοῦ συμποσίου ἀπὸ τὴν Εἰδικὴ Συνοδικὴ Επιτροπὴ Βιοηθικῆς, *Το πρόβλημα τῆς Ἐυθανασίας*, ἐκδ. Αποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα 2003
- Σμέμαν, Ἀλέξανδρου, *Ἑσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Αθήνα, 2006³
- Σμέμαν, Ἀλέξανδρου, *Ἡμερολόγιον*, σειρὰ Ὁρθόδοξη Μαρτυρία, ἄρ. 77, ἐκδ. Ἀκρίτας, Αθήνα 2004³

ΑΡΘΡΑ

- Ἀρχιμ. Γεώργιου, Καθηγούμενου Ἱ.Μ. Γρηγορίου Ἀγίου Ὁρους, *Το νόημα τοῦ πόνου*, <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/pastoral/pastoral.htm>
- Γιαννουλάκη, Ευτυχία, *Ἡ ποιμαντικὴ προσέγγιση τοῦ τελικοῦ σταδίου*, <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/pastoral/pastoral.htm>
- Κατσιμίγκα, Γεώργιου, *Νοσηλευτικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ πόνου*, <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/pastoral/pastoral.htm>
- , *Νοσηλευτικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ θανάτου*, <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/pastoral/pastoral.htm>
- Κοφινά, Σταύρου, πρωτοπρεσβ., *Ὁ ποιμένας καὶ ὁ ἄρρωστος*, <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/pastoral/pastoral.htm>
- Νικολάου, Μητροπολίτου Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς, *Ἀρχές Ὁρθόδοξου βιοηθικοῦ προβληματισμοῦ*, http://www.bioethics.org.gr/05_frame.html
- , *Ἐξαντλητικὴ παρεμβάσεις στὶς ΜΕΘ –ὄροι καὶ ὅρια. Παράταση ζωῆς ἢ παρεμπόδιση θανάτου;* http://www.bioethics.org.gr/05_frame.html

⁶ Σταυρόπουλος, Ἀλεξάνδρος, Μ., *Θεολογικὴ θεμελίωση τῆς ποιμαντικῆς των ἀσθενῶν*

Πνευματική διάσταση υποστήριξης ασθενών με καρκίνο

- , *Transmitting bioethics on spiritual wavelength*, http://www.bioethics.org.gr/05_frame.html
- , *Πάλη για τη ζωή, πάλι με τον θάνατο!* http://www.bioethics.org.gr/05_frame.html
- Παπαφιλίππου, Ιωάννου, *Η σύγχρονη νοσηλευτική και η θεολογική σκέψη των Πατέρων της Εκκλησίας*,
<http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/pastoral.htm>
- Σταυρόπουλου, Αλέξανδρου, Μ., *Η θεολογική θεμελίωση της ποιμαντικής των ασθενών*,
<http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/pastoral.htm>
- , *Η γλώσσα επικοινωνίας της Εκκλησίας με τον σύγχρονο άνθρωπο*,
<http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/pastoral.htm>
- , *Η υγεία υπό το πρίσμα της Ορθόδοξης Χριστιανικής Θεολογίας*,
<http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/pastoral/pastoral.htm>
- , *Το Μυστήριο της υγείας και της αρρώστιας, Στιγμιότυπα και περιπλανήσεις σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας*, τευχ. 1, Αθήνα 1983, σελ. 116-126